

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 3/2013 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talous- arvioksi vuodelle 2014

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 24 päivänä syyskuuta 2013 lähettänyt hallituksen esityksen valtion talousarvioksi vuodelle 2014 (HE 112/2013 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan.

Eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentin nojalla tulevaisuusvaliokunta on päättänyt antaa toimialaansa koskevan lausunnon talousarvioesityksestä valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- johdon tuki -yksikön johtaja Pentti Pulkkinen, Suomen Akatemia
- johtaja Teija Lahti-Nuuttila, Tekes
- asiantuntija Jari Konttinen, Elinkeinoelämän keskusliitto EK.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tulevaisuusvaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomioita seuraaviin asioihin:

- Talous ja kilpailukyky
- Tiede, tutkimus ja innovaatiot
- Energia.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä valtioneuvoston talousarvio vuodelle 2014 on näistä näkökulmista oikeansuuntainen, mutta ei riittävä. Erityisen tärkeitä myönteisiä toimenpiteitä talousarviossa ovat panostukset yritysrahoitukseen, kuten Finnveran resurssien lisääminen kotimaan ja viennin rahoitukseen sekä Finnveran mahdollisuus merkitä pk-yritysten joukkovelkakirjoja. Myönteistä, vaikkakaan ei määrältään riittävää, on myös pääomasijoitusmarkkinoiden kehittäminen kasvurahoitusohjelmalla, joka sisältää muun muassa Suomen Teollisuussijoitus Oy:n

pääomituksen 30 miljoonalla eurolla Kasvurahastojen Rahasto II:n perustamiseksi sekä Tekesin 20 miljoonan euron panoksen alkuvaiheen pääomasijoitusmarkkinan kehittämiseen.

Työ- ja elinkeinoministeriön myöntämä energiatuki on Tekesin tukien rinnalla tärkeä kehityksen vauhdittaja, ja sen kasvu talousarvioesityksessä on myönteinen asia. Tärkeä uusi toimenpide on myös valtioneuvoston periaatepäätös uusien ja kestävien ympäristö- ja energiaratkaisujen edistämisestä julkisissa hankinnoissa. Vastaavasti myös yliopistoille osoitettava indeksikorotus sekä ICT-ohjelmaan saatu 10 miljoonan euron lisäys ja tutkimusinfrastruktuurin kasvanut rooli tutkimusrahoituksessa ovat tärkeitä panostuksia sekä tutkimukseen että kansalliseen kilpailukykyyn.

Talous ja kilpailukyky

Suomessa ja Euroopassa eletään nollakasvun aikaa. Kuluvalle vuodelle valtiovarainministeriö ennustaa jopa 0,5 %:n negatiivista BKT:n kasvua. Vaikka ensi vuoden näkymät ovat positiivisemmat, niin mahdollinen kasvu tulee kuitenkin olemaan hidasta niin Suomessa kuin Euroopassakin. Lisäksi USA:n talouden ja poliittisen päätöksenteon häiriöt ja Aasian talouskasvun hidastuminen ovat varoittavia signaaleita siitä, että seuraava globaali talouskriisi voi olla kehitysmässä jo ennen kuin edellisestä on selvitty.

Suomen talouden ongelmat heijastelevat Euroopan huonoa talouskehitystä sekä kilpailun kiristymistä moninapaistuvassa maailmantaloudessa. Mutta taloudessamme ja tuotannossamme on myös rakenteellisia ongelmia. Käynnissä on tuotantorakenteen muutos, jonka perimmäinen syy ei ole taloudessa, vaan teknologian, ansaintalogiikan sekä käyttökulttuurien ja elämäntapojen muutoksessa. Tarvitsemme uusia tuotteita, joita ihmiset haluavat ostaa. Heikentynyt taloustilanne vaikeuttaa tähän luontaiseen muutosprosessiin reagoimista.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että kestävä kasvu edellyttää entistä rohkeampaa tuotantorakenteen uudistumista tukevaa politiikkaa sekä uusiin mahdollisuuksiin tarttumista. Tätä voidaan edistää muun muassa kokeiluilla, piloteilla, kotimaisilla referenssilaitoksilla, lupakäytäntöjä helpottamalla, sääntelyä purkamalla sekä verotuksellisin keinoin.

Varsinkin osaamisperusteisten kasvuyritysten rahoitukseen perinteinen pankkilaina on jäykkä. Osaaminen ei kelpaa vakuudeksi, ja nopean kasvun rahoittamiseen liittyy usein riski, joka joko estää lainan saannin tai nostaa lainaehdot kohtuuttomiksi. Siksi on vahvistettava vaihtoehtoisia rahoitusmuotoja kasvuyrityksille.

Tulevaisuusvaliokunta pitää erityisen tärkeänä, että valtio helpottaa joukkovelkakirjamarkkinoiden ja muiden oman pääoman sijoittamista helpottavien instrumenttien luomista pienten ja keskisuur-

ten yritysten rahoitukseen Suomessa ja esimerkiksi verotuksellisin keinoin madaltaa keskisuurten yritysten kynnystä listautua ns. monenkeskiselle markkinapaikalle, jotta oman pääoman kerääminen helpottuu.

Tulevaisuusvaliokunta on myös jo aiemmassa lausunnossaan (TuVL 2/2012 vp — VNS 1/2012 vp) esittänyt, että "valtioneuvosto selvittää, voidaanko esimerkiksi lainsäädännöllä, verotuksella, suomalaisen omistajuuden edistämällä sekä esimerkiksi epäsymmetrisillä malleilla vaikuttaa siihen, että start up- ja kasvuyrityksiin sijoittamisen riski vähenee sille tasolle, että suuret ankkurisijoittajat voivat investoida entistä enemmän myös start up- ja kasvuyrityksiin." Tämä toimenpide on tulevaisuusvaliokunnan mielestä edelleen ajankohtainen.

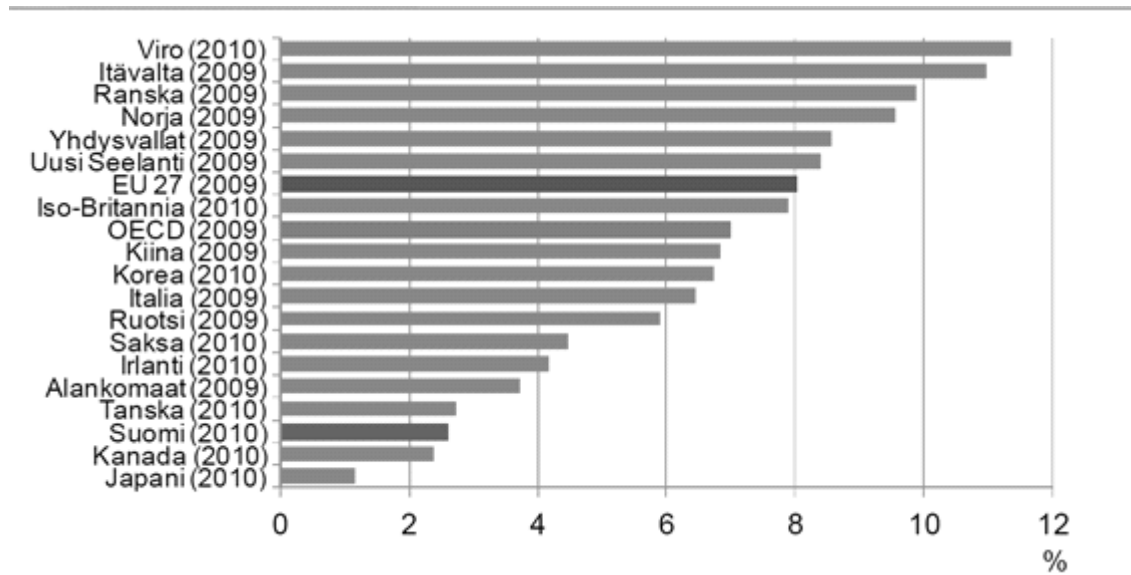
Tiede, tutkimus ja innovaatiot

Vaikeasta taloustilanteesta johtuen julkisen tutkimus- kehittämis- ja innovaatiopanostuksen (TKI) laskeva trendi jatkuu. Menosäästöjä on kohdennettu muun muassa Tekesin myöntämään rahoitukseen sekä Teknologian Tutkimuskeskus VTT:n perusrahoitukseen. Myös Suomen Akatemian rahoitukseen liittyy kertaluonteinen 17 miljoonan euron vähennys.

Panostukset tutkimus- ja kehitystoimintaan ovat Suomessa melko korkealla tasolla. Vuonna 2012 TKI-menojen osuus Suomen bruttokansantuotteesta on 3,65 prosenttia (EK/Tilastokeskus). Panostus on kansainvälisesti verrattuna korkea. Samaan aikaan julkisen sektorin panostus yritysten TKI-toiminnan kannusteisiin on kuitenkin Suomessa yksi OECD-maiden alimmista. Suomessa yritysten saama julkinen tutkimus- ja kehitysrahoitus on vajaat 3 prosenttia (2010) yritysten omista panostuksista, kun se OECD-maissa on noin 7 prosenttia (TEKES). Ristiriita johtuu siitä, että julkisesta rahoituksesta suurin osa kohdistuu sellaiseen tutkimukseen, jolla ei tavoitella hyötyjä elinkeinoelämälle. Noin 2 miljardin euron julkisesta rahoituksesta

vain noin 40 prosenttia tavoittelee suoraan kansantaloudellisia hyötyjä ja elinkeinoelämän menestymistä. Bruttokansantuotteeseen suhteutettut julkiset tutkimus- ja kehityskannusteet yrityksille ovat Suomessa vain kolmasosan Yhdysvaltojen, kaksi kolmasosaa Ruotsin ja puolet

EU:n tasosta. Toisin kuin useimmissa kilpailijamaissamme, Suomessa nämä panostukset ovat viime vuosina olleet myös entisestään laskussa (TEKES).

Kuva 1: Julkinen rahoitus suhteessa yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaan. Lähde: TEKES/OECD, Research and Development Database

Kaikki tämä yhdessä voi heikentää Suomen kykyä tarttua kestäväen kasvun mahdollisuuksiin. Koska rahoitusta ei tiukassa taloustilanteessa voi merkittävässä määrin nostaa, niin huomiota on kiinnitettävä erityisesti TKI-panostuksen kohdistamiseen kasvuyritysten innovaatioihin ja kestäväen kasvuun sekä TKI-toimintamallien uudistamiseen.

Valtioneuvosto teki 5.9.2013 periaatepäätöksen valtion tutkimuslaitosten ja tutkimusrahoituksen uudistamisesta. Päätöksen mukaan rahoitusta kohdennetaan tutkimukseen, jonka tarkoituksena on etsiä ratkaisuja merkittäviin yhteiskunnan haasteisiin. Lisäksi tavoitteena on vah-

vistaa tietoon perustuvaa toimintapolitiikkaa ja strategista kokonaisnäkemyä sekä hyödyntää systemaattisesti tutkimus-, arviointi-, ennakointi- ja selvitystietoa päätöksenteossa. Periaatepäätös sisältää myös rakenteellisia uudistuksia.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa tätä uudistusta, mutta samalla on varmistettava myös kilpaillun tutkimusrahoituksen riittävyys sekä riittävät resurssit EU:n tutkimusohjelmiin osallistumiseen.

Yliopistojen rahoituksen ja toiminnan kerräminen suurempiin kokonaisuuksiin sekä yliopistojen kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön lisääminen ovat tärkeitä toimenpiteitä tieteen ja tutkimuksen kehittämiseksi. Monet suomalaisten yliopistojen laitokset ja oppiaineet ovat erit-

täin pieniä, ja tällaisissa yksiköissä laadukkaan opetuksen tarjoaminen sekä korkeatasoisen tutkimuksen tekeminen on monin verroin hankalampaa kuin suurissa yksiköissä. Vuonna 2010 tehtyyn yliopistouudistukseen liittyi tavoite siitä, että yliopistot fokuoittuvat vahvuusalueilleen ja että yhteistyön avulla voidaan kerätä yhteen nyt hajallaan olevia pieniä yksiköjä. Yliopistojen yhteistyötä on tulevaisuusvaliokunnan mielestä vauhditettava. Hyvä esimerkki yhteistyön kehittämistä on tulevaisuusvaliokunnan Kaikkea muuta puusta -raportissa (TuVJ 3/2013) tekemä ehdotus Puuyliopiston perustamisesta Itä-Suomen yliopistoon. Yhteistyön avulla myös maakuntayliopistot voivat kehittyä kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäviksi osaamiskeskittymiksi omilla vahvuusalueillaan. Lisäksi on panostettava tutkimustulosten hyödyntämiseen ja kaupallistamiseen. Nykyisin liian suuri osa tutkimustuloksista jää hyödyntämättä.

Pitkällä aikavälillä tarvitsemme uusia yrityksiä uusilla toimialoilla sekä yritteliäitä ja visionäärisiä ihmisiä, jotka haastavat vanhat tapamme ajatella ja tuottaa tavaroita ja palveluita. Tarvitsemme rohkeita uusia avauksia ja radikaaleja ja järjestelmätason innovaatioita.

Energia

Kansallisessa energia- ja ilmastostrategiassa on Suomen energiateknologian viennille asetettu tavoitteeksi 20 miljardia euroa vuoteen 2020 mennessä. Vuonna 2010 vienti oli 6,6 miljardia euroa. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää sitä, että koko energia-alan innovaatioketjun on oltava toimiva niin perustutkimuksesta soveltavaan tuotekehitykseen kuin markkinoille saatamiseen ja levittämiseen. Myös lupamenettelyjen tulisi tukea uusien ratkaisujen kokeilua ja käyttöönottoa. Energiapoliittisten tavoitteiden saavuttaminen ja innovaatiopolitiikan keinot ovat siis vahvasti kytköksissä toisiinsa. Kehitys-

tä voidaan nopeuttaa kokeilujen ja demonstraatioiden avulla.

Aiempaan energia- ja ilmastopoliittiseen lausuntoonsa (TuVL 2/2013 vp — VNS 2/2013 vp) viitaten tulevaisuusvaliokunta painottaa erityisesti bioenergiaan ja -materiaaleihin, älykkäisiin energiaverkkoihin, älyliikenteeseen sekä jätehuoltoon liittyviä globaaleja kestävä kasvun mahdollisuuksia.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että energia-alasta sekä laajemmin ajateltuna älyverkoista on tehtävä innovaatiopolitiikan keihäänkärki. Edelläkävijyys energia-alalla ja älyverkoissa luo kestävä kasvua ja heijastuu laaja-alaisesti koko talouselämään. Energia-alan ja älyverkkojen kokeiluja ja innovaatioita on edistettävä ja sääntelyä purettava samalla kun poliittisen ohjauksen tulisi olla pitkäjänteistä.

Energia- ja ilmastopoliittisessa lausunnossaan (TuVL 2/2013 vp — VNS 2/2013 vp) tulevaisuusvaliokunta korosti erityisesti älymittarointiin liittyvän osaamisen kaupallistamista ja viennin edistämistä. Suomen älymittarointiklusterin arvioidaan olevan 2–4 vuotta muuta Eurooppaa edellä. Tätä osaamista voidaan hyödyntää sekä älykkäissä sähköverkoissa että myös älyliikenteessä ja rakentamisessa. Infrastruktuurin ja palveluiden automatisoituskehitys avaa älymittarointiin liittyvälle osaamiselle monipuolisia sovellusmahdollisuuksia, joilla on vaikutusta myös kestävyteen.

Konkreettisina toimenpiteinä tulevaisuusvaliokunta esittää harkittavaksi, että uusiutuvan energian hajautetun pientuotannon edistämiseksi toteutetaan tämän hallituskauden aikana seuraavat toimenpiteet:

- 1) lainsäädännöllä ja ohjeistuksilla taataan hajautetun pientuotannon verkkoonpääsy
- 2) syöttötariffien kokorajaa lasketaan 50:een tai 10 kilowattiin
- 3) pienemmässä kokoluokassa otetaan käyttöön nettolaskutus mallilla, joka kannustaa riittävästi kuluttajia ja heidän yhteenliittymiään uusiutuvan energian lisäämiseen ja tuotannon optimointiin.

Lisäksi tulevaisuusvaliokunta esittää, että vielä tämän hallituskauden aikana toteutetaan seuraavat toimenpiteet sähköautojen käytön kasvun ja älyliikenteen edistämiseksi:

1) sähköautojen hankintaa vauhditetaan määräaikaikaisilla verohelpotuksilla

2) valtio ja kunnat hankkivat sähköautoja omaan käyttöönsä

3) kunnat käynnistävät koehankkeita ja antavat määräaikaikaisia helpotuksia esimerkiksi pysäköinnissä

4) perustetaan kansallisia älyliikenteen koekilualueita kaupunkiseuduille ja kehityskäytäviin

5) ohjataan julkista rahoitusta älyliikenteen ratkaisujen kehittämiseen ja kaupallistamiseen

6) hyödynnetään ITS Europe 2014 -konferenssi tilaisuutena tuoda esiin suomalaista osaamista ja

7) kootaan älyliikenteen Team Finland älyratkaisujen viennin edistämiseen.

Lausunto

Lausuntonaan tulevaisuusvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 25 päivänä lokakuuta 2013

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Päivi Lipponen /sd
vpj. Oras Tynkkynen /vihr
jäs. Mikko Alatalo /kesk (osittain)
Olli Immonen /ps
Harri Jaskari /kok (osittain)
Kalle Jokinen /kok
Mikael Jungner /sd
Markus Mustajärvi /vr

Jaana Pelkonen /kok (osittain)
Antti Rantakangas /kesk
Leena Rauhala /kd
Juha Sipilä /kesk
Stefan Wallin /r (osittain)
Sinuhe Wallinheimo /kok
Pertti Virtanen /ps
Ville Vähämäki /ps.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvoksen sijainen Olli Hietanen.